

Kierunki rozwoju światowego rolnictwa i wynikające z nich przesłanki dla Polski

Franciszek Tomczak

Szkoła Główna Handlowa, Warszawa

Współczesny rozwój gospodarczy i społeczny w coraz szerszym zakresie zależy zarówno od uwarunkowań charakterystycznych dla danego kraju (potencjał gospodarczy, dotychczasowa historia rozwoju, sprawność systemu gospodarczego, kapitał ludzki i materialny, cele rozwojowe społeczeństwa itp.), jak też od międzynarodowej współpracy gospodarczej, integracji regionalnej (np. Unia Europejska) oraz procesów globalnych zachodzących w skali światowej. Potrzebne jest podkreślenie tych procesów i odwołanie do światowych tendencji rozwoju wsi i rolnictwa oraz konsekwencji, doświadczeń i nauk, jakie mogą z tego wynikać dla Polski. Porównania, konfrontacja i zwiększająca się presja na przyspieszenie procesów wyrównawczych (konwergencyjnych) w skali poszczególnych regionów świata i skali światowej jest coraz mocniej akcentowaną siłą mobilizacji rozwojowej i wyrównania gospodarki światowej.

Ważne jest zdefiniowanie najogólniejszych światowych tendencji rozwoju rolnictwa. Tendencje te z kolei bezpośrednio powiązane są z poziomem gospodarczym danego kraju (obszaru). Z tego punktu widzenia Polska znajduje się na średnim miejscu w światowej hierarchii (drodze) rozwojowej; według danych Banku Światowego jest to wartość PKB ok. 10 tys. USD na 1 mieszkańca kraju rocznie, licząc według parytetu siły nabywczej dolara w USA. Z tego wynika, że Polska wychodzi z większej światowej grupy krajów biednych (należy do bogatych krajów w grupie biednych) i w pełni nie weszła do grupy krajów bogatych (należy do najbiedniejszych krajów zaliczanych do grupy wysoko rozwiniętych).

Jeśli określamy światowe doświadczenia i tendencje rozwoju rolnictwa, to podstawowe konkluzje sprowadzają się do tego, że rolnictwo należy traktować jako integralną część gospodarki narodowej; stan i rozwój tej gospodarki określa uzyskiwany poziom dochodu narodowego (wydajność pracy), zaś rozwój gospodarki, w tym także rolnictwa, odbywa się według pewnych etapów (szczebli) w skali światowej. Głównym czynnikiem takiego przejścia jest obecnie zarówno proces uprzemysłowienia, jak też dynamiczny wzrost sfery usług oraz integracja i globalizacja światowego postępu technicznego i gospodarki światowej. W tym nurcie plasuje się również cała gospodarka żywnościowa (rolnictwo i agrobiznes), podlegając odpowiednim przekształceniom, zmianom strukturalnym i roli, jaką odgrywa w całej gospodarce. Umożliwia to również określenie miejsca Polski na światowej drodze roz-

woju gospodarczego, a także wsi i rolnictwa oraz zdefiniowanie etapów tej ewolucji i podstawowych kierunków rozwojowych w bliższej i dalszej przyszłości.

Dany etap rozwoju (czas ekonomiczny mierzony poziomem PKB) określa zachodzące w rolnictwie procesy dostosowawcze do takiego poziomu. Decydują one zarówno o możliwościach i uwarunkowaniach zmian, np. wielkości gospodarstw, kierunków produkcji, stopnia i form intensywności produkcji, struktury i wysokości nakładów oraz o typie relacji czynników produkcji, np. praca – kapitał (umaszynowanie). Ogólny mechanizm rozwoju gospodarczego i procesów przystosowawczych wskazuje jednocześnie główny kierunek rozwiązań, jakim jest przechodzenie w rolnictwie (jeśli zapewniony jest wzrost gospodarczy) od niższych do wyższych grup obszarowych. Ekonomiczna prawidłowość tych procesów uzasadnia kształtowanie się podstawowych wskaźników ekonomicznych gospodarstw o różnej wielkości i wynikającą stąd potrzebę koncentracji. Oznacza to przede wszystkim odpowiedni transfer czynnika pracy (odpływ zatrudnionych z rolnictwa) i konsekwencje dla obszarów wiejskich – wzrost średniej powierzchni gospodarstw oraz zmniejszenie udziału rolników w strukturach demograficznych i produkcyjnych wsi.

Istotną cechą kształtowania się obecnych kierunków rozwoju rolnictwa światowego jest ich związek ze stanem ekonomicznym świata, który charakteryzuje się głębokim zróżnicowaniem w tempie rozwoju i poziomie gospodarczym. Według danych Banku Światowego (stan w 2002 r.) najbiedniejsze kraje świata, o poziomie GNP (Produkt Narodowy Brutto) na 1 mieszkańca do 735 USD rocznie, liczą 2,5 miliarda mieszkańców, zaś kraje najbogatsze (GNP powyżej 9076 USD) zamieszkuje 1 miliard ludzi (ci pierwsi uzyskują średnio 430 USD rocznie, ci drudzy 26 500 USD GNP rocznie, jest to różnica 62-krotna). Oznacza to dwa różne światy, tak różne, że globalny system ekonomiczny świata jest raczej siłą dezintegrującą aniżeli integrującą współczesny świat.

W zależności od poziomu rozwoju gospodarczego wszystkie kraje świata przechodzą podstawowe procesy transformacyjne, tj. przejście od danego etapu rozwojowego do etapu następnego, czyli wyższego, dotyczy to skali PKB, wydajności pracy i dochodów w rolnictwie. Pierwszy proces oznacza ewolucję (transformację) od chłopca do rolnika i przejście od tradycyjnego, charakterystycznego dla niższych etapów rozwoju ekonomicznego, rodzinno-chłopskiego rolnictwa do rolnictwa w części powiązanego z rynkiem i zwiększającą się produkcją towarową. Drugi – oznacza ewolucję od rolnika do farmera, tj. dalszy etap transformacji od chłopca do farmera i rolnictwa farmerskiego, o nowoczesnym wyposażeniu technicznym, stosującym nowe technologie produkcyjne i dużym powiązaniu z rynkiem (radykalne zmniejszenie produkcji rolniczej na potrzeby żywienia własnej rodziny). Trzeci proces to przejście od wymienionych typowych farm rodzinnych do rodzinnych farm handlowych (towarowych). Główną ich cechą jest praktycznie pełne powiązanie z rynkiem, tj. zanik funkcji produkcji żywności na potrzeby własne. Czwarty proces oznacza ewolucję od farm towarowych do farm i przedsiębiorstw agrobiznesu, tj. praktycznie systemu organizacji

produkcji (agrobiznesu). Na tym szczeblu rolnictwo staje się integralną częścią agrobiznesu.

Wszystkie te procesy, często trudne do odróżnienia, zachodzą w Polsce w jednym czasie historycznym (poprzednia i obecna dekada) i ekonomicznym (średni poziom rozwoju gospodarczego). Kształtuje to dodatkowe trudności przystosowania wsi i rolnictwa do poziomu i kierunków procesów rozwojowych krajów znajdujących się na wyższym poziomie gospodarczym. Głównym wyznacznikiem tych procesów jest powiązanie z rynkiem i zdolność gospodarstw rolnych do adaptacji związanych z tym wymogów produkcyjno-ekonomicznych.

W tym ujęciu światowa droga rozwoju rolnictwa jest drogą wzrostu gospodarczego i związanych z tym konsekwencji, zaś cała strategia (filozofia) rozwoju tego sektora tkwi w warunkach i możliwościach przejścia Polski na kolejny, wyższy szczebel stanu gospodarczego. Umieszcza to jednocześnie rolnictwo we właściwym miejscu w powiązaniu ze stanem gospodarczym oraz wskazuje na zewnętrzne uwarunkowania zmian zachodzących w rolnictwie oraz źródłach pracy i dochodów. W ten sposób rolnictwo jest z natury rzeczy zainteresowane wysokim poziomem całej gospodarki, mimo iż wyższy rozwój gospodarczy oznacza umniejszenie roli i miejsca gospodarki rolniczo-żywnościowej w systemie gospodarki narodowej, ze wszystkimi związanymi z tym konsekwencjami. Interpretacja światowej drogi rozwojowej wsi i rolnictwa wskazuje na występowanie takich tendencji, które mają charakter prawidłowości dotyczących każdego kraju, w tym szczególnie krajów takich jak Polska, tj. znajdujących się na średnim (w skali światowej) poziomie rozwoju. W literaturze światowej, poświęconej takiej interpretacji rolniczych tendencji rozwoju, podkreśla się ustalenia mające istotne znaczenie z punktu widzenia konkluzji teoretycznych i praktycznych dla poszczególnych krajów. Dla przykładu wymienić można następujące tendencje zmian zachodzących w rolnictwie światowym.

◆ Występuje światowy fenomen dominacji w strukturach agrarnych, rodzinnych gospodarstw rolnych (chłopskich, rolniczych, farmerskich), co ma uzasadnienie ekonomiczne mimo dominującego, praktycznie we wszystkich krajach świata, dysparytetu dochodowego pomiędzy gospodarstwami rolnymi a rodzinami utrzymującymi się ze źródeł pozarolniczych. Jest to jednocześnie źródło kontrowersji dotyczących struktury agrarnej (procesy koncentracji i dekoncentracji), rozwiązywanym obecnie przez akceptację zróżnicowań strukturalnych rolnictwa, zmiany skali produkcji, integracji produkcji, agrobiznesu oraz integracji regionalnej i globalizacji.

◆ Z uzasadnień ekonomicznych wynika, że z punktu widzenia efektywności, dochodów, zarządzania, wykorzystania zasobów itp. w ogromnej większości gospodarstw, na wszystkich etapach drogi rozwojowej rolnictwa, występuje potrzeba większych rozmiarów (skali) gospodarstw. Z tym związany jest mechanizm procesów koncentracji i zwiększenia skali produkcji oraz zmniejszenia liczby zatrudnionych w rolnictwie i w jednostkach organizacyjnych – gospodarstwach, farmach, przedsiębiorstwach.

◆ Analiza ekonomiki produkcji, kosztów i tendencji koncentracji gospodarstw w warunkach szybkiego rozwoju gospodarczego wskazuje nowe siły zwiększające tempo przystosowania gospodarstw do wymogów produkcyjnych i ekonomicznych rozwoju gospodarczego. Jak dotąd, nawet przy wysokich subsydiach na rzecz wsi i rolnictwa, gospodarstwa (farmy) nie uzyskują odpowiedniego poziomu wydajności pracy i produktywności (nawet gospodarstwa duże, o pełnym zatrudnieniu w rolnictwie), pozwalających na osiągnięcie np. dochodów parytetowych. Oznacza to, że skala produkcji i efektów ekonomicznych jest niewystarczająca, co stwarza presję na wzrost skali i wskazuje na potrzebę organizacji innych, aniżeli tradycyjne rodzinne farmy, sposobów gospodarowania, np. organizacja zespołów produkcyjnych, kooperacja i spółdzielczość.

◆ Ekonomiczne opóźnienia rolnictwa w stosunku do całej gospodarki występują także w krajach najbogatszych i o rozwiniętym rolnictwie. Na przykład rolnictwo państw UE charakteryzuje się słabościami, które ograniczają wzrost jego dochodowości i efektywności. Dla rolnictwa polskiego jest to pewne zaskoczenie – wskazuje bowiem, że osiągnięcie celu wyrównania rolnictwa, np. do poziomu UE, nie będzie oznaczało uzyskania takiego celu, jak likwidacja różnic efektywności, wydajności i dochodów pomiędzy rolnictwem i działami nierolniczymi. Na wszystkich etapach wskazanej drogi rozwojowej występują podstawowe problemy dotyczące opóźnień przystosowawczych relatywnie do innych działań gospodarki, niższej produktywności, konkurencyjności itp.

◆ Na wszystkich etapach rozwojowych rolnictwa europejskiego i światowego rodzinny charakter gospodarstw oraz związane z tym ograniczenia produkcyjne i dochodowe wyznaczają potrzebę poszukiwania pozarolniczych źródeł dochodów, co jest ekonomiczną podstawą tendencji dywersyfikacji zatrudnienia i źródeł dochodów. Powszechna tendencja poszukiwania dodatkowych źródeł dochodów należy do zasadniczych zjawisk rozwojowych rolnictwa europejskiego, światowego i polskiego. Jest to istotna tendencja i stwierdzenie dla polskiej polityki gospodarczej i instytucji związanych ze wsią i rolnictwem, zdążających do zwiększenia wykorzystania zasobów pracy (likwidacja lub zmniejszenie bezrobocia jawnego i ukrytego) oraz zwiększenia wydajności pracy i dochodów ludności rolniczej i wiejskiej.

Analiza światowych tendencji rozwoju rolnictwa pozwala na zdefiniowanie kilku zjawisk o charakterze globalnym (światowym), mających znacznie dla obecnego i przyszłego rozwoju polskiego rolnictwa, gospodarki żywnościowej i obszarów wiejskich.

• Występuje proces wzrostu popytu na żywność w wyniku zwiększania się liczby ludności i wzrostu dochodów. Procesowi temu towarzyszy zmiana struktury popytu. Na przykład w krajach wyżej rozwiniętych wymagania konsumentów zmieniają się w kierunku produktów o coraz większym stopniu przetworzenia, spełniających wysokie standardy w zakresie technologii produkcji i bezpieczeństwa konsumpcji oraz odpowiadających współczesnym normom żywieniowym i dietetycznym. W świetle tych tendencji rolnictwo coraz bardziej jest rozumiane jako część systemu żywieniowego słu-

żącego potrzebom konsumentów (zmiana priorytetu produkcji żywności na rzecz potrzeb konsumentów i popytu na żywność).

- W rolnictwie całego świata występuje polaryzacja gospodarstw i farm w związku z postępem technicznym i organizacyjnym – coraz mniej będzie gospodarstw wytwarzających większość światowej produkcji rolnej. Wynika z tego, że bez tworzenia możliwości pełnego lub częściowego zatrudnienia poza gospodarstwem szanse na skuteczne rozwiązanie problemu dochodowego wsi i rolnictwa są niewielkie.

- W rolnictwie obserwuje się wyraźne odchodzenie od interwencjonizmu państwowego. Postępuje liberalizacja handlu i globalizacja rynków światowych i lokalnych. Uważa się, że pozwala to na lepsze łagodzenie zmian podaży i zapobieganie gwałtownym wahaniom cen produktów rolnych.

- Zaznacza się stała tendencja do troski o zachowanie wysokiej jakości środowiska. Skutkuje to wprowadzaniem różnych regulacji prawnych i ekonomicznych, ograniczających niekorzystne praktyki produkcyjne w rolnictwie.

- Istnieją nowe możliwości wzrostu produktywności rolnictwa w wyniku stosowania nowoczesnych technologii. Skuteczny system transferu tych technologii pozwala na zwiększenie wykorzystania istniejącego potencjału wytwórczego. Kluczowe znaczenie mają tu inwestycje w infrastrukturę transportową, obniżającą koszty przemieszczania nakładów i produktów w kanałach marketingowych i na rynkach światowych.

- Rola rządu w stosunku do rolnictwa powinna sprowadzać się do tworzenia warunków, w których rolnicy nie płacą wyższych (niż światowe) cen za zakupione nakłady, otrzymując jednocześnie ceny za produkty rolne na poziomie nie odbiegającym od cen światowych. Należy jednak mieć na uwadze, że nie ma na świecie kraju (może poza Nową Zelandią), który rozwiązałby problem ubóstwa na wsi w obrębie samego sektora rolniczego.

U progu XXI wieku widoczny jest dwubiegunowy podział rolnictwa światowego: pierwszy stanowią kraje posiadające nowoczesne rolnictwo, zapewniające odpowiednie dochody pracującym oraz zdolne do zaspokojenia wysokich potrzeb żywnościowych społeczeństwa; drugi – kraje borykające się z zapewnieniem dostatecznego poziomu wyżywienia społeczeństwa i zapewnienia odpowiedniego statusu dochodowego zatrudnionym w rolnictwie. Jednocześnie ekonomiści zwracają uwagę, że rozwój rolnictwa (różnych form gospodarowania rolniczego) jest związany z procesem zmian (transformacją) społeczeństw wiejskich i rolniczych. Aktualne problemy polskiego rolnictwa, traktowane jako integralny element całej gospodarki narodowej, wskazują, że Polska przechodzi do stanu gospodarki, kiedy priorytety rozwojowe o największej dynamice i możliwościach kreacji dóbr i usług w coraz mniejszym zakresie dotyczą rolnictwa, zaś w coraz większym wskazują na dominację nowych sił rozwojowych: telekomunikacji, informatyki, transportu, usług, kształcenia, ochrony środowiska itp. Dla kraju tej wielkości co Polska, na średnim poziomie rozwoju i dużym znaczeniu gospodarki rolniczo-żywnościowej, jest to istotny element ogólnej strategii dotyczącej przyszłości kraju.

Ważne zagadnienie to konsekwencje i uwarunkowania rozwoju rolnictwa w Polsce w nawiązaniu do doświadczeń światowych. Podstawowe znaczenie ma tu zrozumienie tego, że przejście kraju do gospodarki rynkowej zdecydowało o zmianie głównego celu gospodarki rolnej (polityki rolnej), preferującej i zajętej uprzednio procesami intensyfikacji i wzrostu produkcji, obecnie zaś zdążającej do zapewnienia wzrostu gospodarczego i stabilizacji dochodowej rolnictwa drogą zwiększenia ekonomicznej efektywności i jakości produkcji. Jest to zasadnicza zmiana w działaniu mechanizmów regulujących rozwój i stan całego systemu rolnego i żywnościowego kraju (zastąpienie narzędzi planowania i rygorystycznego wpływu państwa przez zasady rynkowe i ekspansję reguł rynkowych dotyczących popytu, podaży, cen i ekonomicznych podstaw decyzji produkcyjnych). Zmianie uległ także podstawowy cel strategii rozwojowej rolnictwa, tj. polityka intensyfikacji i wzrostu produkcji rolniczej zastąpiona została polityką rynkową, tj. celami wynikającymi z relacji popyt – podaż, zarówno w całej gospodarce jak i w jej części rolniczo-żywnościowej.

Obecne tendencje i uwarunkowania rozwoju gospodarki polskiej na zasadach rynkowych, wymogi tej gospodarki, procesy integracji i procesy globalizacyjne powodują, że paradygmatem funkcjonowania działalności gospodarczej staje się efektywność, konkurencyjność, nowoczesne technologie, produkty, organizacja itp. Proces transformacji wykazał lukę rozwojową pomiędzy stanem rolnictwa polskiego a potrzebami i możliwościami rozwojowymi całej gospodarki narodowej (np. ograniczenia popytu żywnościowego, trudności eksportowe, otwartość importowa, itp.). Rolnictwo polskie przeżywa podstawowe trudności przystosowawcze, których przezwyciężenie byłoby niemożliwe przy zachowaniu nierynkowych zasad wspierania i obrony rolnictwa w kształcie strukturalnym, produkcyjnym i organizacyjnym, jakie ukształtowane zostały w latach 1944-1989. To wpłynęło na nowy model ewolucji rolnictwa polskiego, a praktyczna i teoretyczna analiza tego modelu i jego uzasadnień na podstawie doświadczeń polskich i światowych wskazuje, że model taki można widzieć jako zapoczątkowanie kształtowania systemu rodzinnych farmerskich gospodarstw – zróżnicowanych, dobrze wyposażonych i zorganizowanych, znajdujących się w ciągłej zmianie i ewolucji oraz zintegrowanych w jednostkach systemu agrobiznesu.

Jednocześnie doświadczenia światowe wskazują, że współczesny rozwój gospodarczy, poprzez swój wpływ na rolnictwo, zwiększa zakres dylematów ekonomicznych związanych w obecnych warunkach z rozwojem wsi i rolnictwa. Dotyczą one ogólnych problemów żywnościowych i dysparytetów społecznych w rozwoju wsi. Integralny charakter wsi i rolnictwa wynika z jednolitości procesów produkcyjnych i społecznych, zaś analiza doświadczeń i uwarunkowań światowych na ustalenie dróg rozwojowych, uznawanych za przykładowe, np. korzystanie z doświadczeń krajów wyżej rozwiniętych (w rolnictwie tradycyjnie dotyczy to np. Danii), umożliwia zdefiniowanie szans i wyzwań rozwojowych oraz możliwości ich realizacji. Współczesne tendencje globalizacyjne coraz wyraźniej wskazują na jednolite procesy rozwoju gospodarczego i społecznego, postępu naukowo-technicznego itp.

Z przedstawionych uwarunkowań wynikają zasadnicze konkluzje odnoszące się bezpośrednio do wsi i rolnictwa w Polsce. Podobnie jak w całej światowej gospodarce rolniczo-żywnościowej i obszarach wiejskich mamy, lub będziemy mieli, do czynienia z następującymi tendencjami i ich uwarunkowaniami wewnętrznymi (odnoszącymi się bezpośrednio do każdej wsi i gospodarstwa) lub zewnętrznymi, kształtowanymi przez otoczenie i politykę kreowaną na innych szczeblach procesów gospodarczych (np. polityka gospodarcza rządu, tempo rozwoju, procesy integracyjne, procesy globalizacyjne); charakteryzują się one:

- ciągłym procesem wypadania części gospodarstw i związanymi z tym zmianami struktury agrarnej;
- ciągłym procesem zmniejszenia zatrudnienia i zmianami relacji czynników produkcji, tj. modernizacją techniczną w rolnictwie;
- ciągłym wzrostem produkcji (lub możliwości produkcyjnych) i w związku z tym względnym (lub bezwzględnym) spadkiem cen produktów przekazywanych przez rolnictwo na rynek;
- stałym występowaniem problemu dochodowego w dwu podstawowych ujęciach: dochodów rolnictwa i dochodów rodzin rolniczych (suma dochodów rolniczych i pozarolniczych);
- brakiem jakichkolwiek granic tych procesów.

Jak wynika z dotychczasowych rozważań, procesy rozwojowe rolnictwa oznaczają zmiany, restrukturyzację ich ewolucji oraz uwarunkowań, zatem istnieją szanse i wyzwania, jakich dotąd rolnictwo nie doświadczyło. Występuje bowiem znaczne opóźnienie unowocześnienia tego działu gospodarki w stosunku np. do krajów Europy Zachodniej. Oznacza to, że wieś i rolnictwo ulegać będzie szybkiej rekonstrukcji, często bardzo trudnej, m.in. ze względu na trudności rynku pracy i rynku rolnego (nadwyżki i wahania produkcji, presja na niekorzystny poziom i nożyce cen).

Współczesny okres rozwoju rolnictwa światowego wskazuje na grupę możliwości i koncepcji (modeli) rolnictwa, jakie mogą być promowane przez politykę rolną i gospodarczą poszczególnych krajów. Dla przykładu wymienić można:

- Tradycyjne modele rolnictwa realizowane w wielu krajach, często przez stulecia, przy ich stopniowych zmianach w zależności od możliwości rozwojowych kraju, postępu technicznego, zmian demograficznych itp. Najczęściej jest to model rolnictwa naturalnego, realizowany w dużej grupie najbiedniejszych krajów świata.
- Model rozwojowy rolnictwa przemysłowego (industrialnego), o wysokim poziomie uzbrojenia technicznego, niskich nakładach pracy żywej, wysokiej intensywności produkcji, często o międzynarodowym charakterze wielkich firm agrobiznesowych.
- Ewolucja od rolnictwa do agrobiznesu, charakterystyczna dla krajów na średnim etapie rozwoju (np. Polska), gdzie szybko zwiększa się znaczenie pozarolniczych ogniw produkcji żywnościowej, a rolnictwo w coraz szerszym zakresie staje się producentem surowców żywnościowych, a nie produktów bezpośrednio nadających się do spożycia.

- Rozwój rolnictwa podkreślający równowagę ekologiczną – tendencja ta uwzględniana jest w krajach wyżej rozwiniętych (np. krajach UE) i nawiązuje do ogólnej koncepcji zrównoważonego rozwoju gospodarczego.

W Polsce sformułowano (A. Woś, J. Zegar) koncepcję rolnictwa społecznie zrównoważonego, akcentującego równowagę przyrodniczą gospodarki rolnej, realizację celów społecznych ludności rolniczej i zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich.

W literaturze polskiej i światowej prezentowane są także inne strategie: rozwoju indukowanego (wymuszonego), strategii polaryzacji dwubiegunowej (zmiany struktury agrarnej w kierunku gospodarstw większych i mniejszych, strategii zmian kontrolowanych, równowagi środowiskowej itp.). Polska znajduje się w takim okresie rozwojowym, w którym powstały szanse wyboru pewnej strategii, drogi rozwojowej rolnictwa i nowego uplasowania rolnictwa i jego roli, zarówno w skali kraju jak też Unii Europejskiej-25. Polska po wstąpieniu do UE została w pełni włączona do realizacji unijnej Wspólnej Polityki Rolnej, a to oznacza wejście i intensyfikację procesów integracyjnych. Stanowi to, w coraz bardziej zgodnych opiniach środowisk rolniczych, punkt zwrotny w obecnych i przyszłych uwarunkowaniach miejsca Polski w ramach UE oraz daje trwałe szanse na określenie koncepcji takiego rozwoju i miejsca rolnictwa polskiego w Europie, które zapewni rozwój polskiej gospodarki rolniczo-żywnościowej.

Rolniczo-ekonomiczna interpretacja integracyjnego, a także globalizacyjnego punktu widzenia i podkreślonego procesu integracyjnego warunkują szanse realizacji strategii. Szansę tę określić można jako konwergencyjno-rozwojową, tj. doganiania, wyrównania i zrównoważenia rolnictwa polskiego w ramach rolnictwa europejskiego. Istnieje zatem możliwość sformułowania zintegrowanej syntezy współczesnych uwarunkowań koncepcji i dróg rozwojowych rolnictwa w warunkach UE i procesu globalizacji. Oznacza to nową filozofię (strategię) rozwoju rolnictwa: omawiany punkt zwrotny oznacza, że zdecydowanie na plan pierwszy stawiana jest zintegrowana gospodarka żywnościowa (agrobiznes) i rolnicza gospodarka nieżywnościowa (włókna, biopaliwa, nisze produkcyjne, agroturystyka itp.). W ten sposób rolnictwo polskie włączone będzie do modelu rolnictwa europejskiego (grupy krajów o poziomie PKB ok. 20 tys. USD), a osiągnięcie tego poziomu zależy od realizacji ogólnej strategii rozwojowej kraju, tj. wykorzystania wszelkich możliwości wzrostu gospodarczego oraz zwiększenia wydajności pracy w całej gospodarce narodowej i wszystkich formach aktywności gospodarczej, w tym w rolnictwie i całym agrobiznesie. Jeśli chodzi o rolnictwo, to Polska może bezpośrednio kształtować zintegrowany model rolnictwa nawiązującego do doświadczeń duńskich (produkcja zwierzęca: chów trzody chlewnej i bydła mlecznego) oraz holenderskich (produkcja ogrodnicza i chów bydła). A to oznacza następujący model – Polska obszarem produkcji ogrodniczej oraz mięsa i mleka.

Referat wygłoszony podczas sesji naukowej „Rola nauki i szkolnictwa wyższego we współczesnym rozwoju krajowej produkcji zwierzęcej”, SGGW, 29 czerwca br.)